

Boligfeltene på søppeldynga

Hva skjer når en kommune lar flere hundre mennesker bosette seg på og ved et søppeldeponi?

Gjennom krevende innsynsrunder, digital kartlegging og bruk av luktesans, fant vi blant annet giftlekkasjer, eksplosjonsfare og boligkjøpere som følte seg lurte.

STORT: Volumet på Brånås søppeldeponi i Skedsmo i Akershus kan fylle Ullevål stadion, fra gressmatten til taket, fem ganger. Deponiet, som ligger under bakken, er markert i rødt. Til venstre er eneboligene fra 1990-tallet, i midten to borettslag fra 2000-tallet og til høyre de nye boligene i Nitteberg Hage. FOTO/ILLUSTRASJON: NRK LUFTFOTO/STIAN RUGSVEEN, GREGARD PALLOTTA / NRK GRAFIKK

Av Dag Aasdalen, Øyvind Gustavsen og Kaja Staude Mikalsen

NRK Østlandssendingen

Innhold

1: Innledning	2
2: Hvordan vi har jobbet	3
3: Hvordan vi kom over saken	3
4: Kan vi stole på kommunen?	5
5: Fortvilede naboer	5
6: Beboernes helseplager	7
7: Det kaotiske arkivet	8
8: De ukjente tønnene	9
9: Det politikerne visste	11
10: Gift tørt opp av plenen	12
11: Eiendomsopplysningene som manglet	13
12: Giftlekkasjen som ble fornektet	14
Vi lukter oss fram til gift.....	14
Kommunen holder på sitt	16
Vurderte egne målinger	16
13: Nasjonal kartlegging	17
Kronglete vei	18
Hvor nærme?	19
Utrekningen	20
Presentasjonen	21
14: Sammendrag og konsekvenser	22

Innsendere:

Dag Aasdalen, dag.aasdalen@nrk.no – 97 67 45 61
Øyvind Gustavsen, oyvind.gustavsen@nrk.no – 93 88 67 88
Kaja Staude Mikalsen, kaja.staude.mikalsen@nrk.no – 47 16 20 56

NRK Østlandssendingen, PB 4555 Nydalen, 0404 Oslo

1: Innledning

På et boligområde i Skedsmo i Akershus bor flere hundre mennesker på og ved en gammel søppelfylling. Mange av dem har først nylig blitt klar over at det ligger tonnevis med søppel under stuegulvet.

Totalt består deponiet av nærmere en million kubikkmeter avfall. Det stammer fra tiden da man ikke kildesorterte, men dumpet alt fra bilvrak til matrester på dynga. I Brånåsdalen i Skedsmo valgte man å fylle jord og leire på toppen, og utvikle stedet til boligområde.

Den alvorligste trusselen for beboerne er søppelgassen metan, som verken kan ses, høres eller luktes. Gassen kan lekke inn i husene gjennom den minste sprekk for deretter å eksplodere. I et hus tok søppelgass fyr da det kom i kontakt med varmekabler på badet. Gass fra fyllingen eksploderte også i et næringsbygg der en vegg ble blåst ut.

På grøntområdet ved boligene tyter kreftfremkallende gift opp av gresset. Mange hus har blitt skakke, trolig fordi søpla synker sammen under dem.

NRK Østlandssendingen har dekket problemene ved deponiet i Skedsmo siden 2017. Men særlig det siste året har vi lagt ned mye arbeid i å undersøke hvordan skandalen oppstod og utviklet seg. Denne SKUP-rapporten dekker hele perioden. Sakene startet med ett hus, og ble utvidet til ett boligfelt. Til flere boligfelt. Til en nasjonal kartlegging.

Hva visste kommunen om farene da de solgte tomtene? Fikk kjøperne vite om det underjordiske søppelberget før de flyttet inn? Hva skjer når beboerne ber om å få pengene tilbake? Og hvor mange bor egentlig på gammelt søppel i Norge? Dette er noen av spørsmålene vi har søkt svar på.

Mye har skjedd i løpet av 2018:

- 150 boligeiere har fått beskjed om at eiendommen deres er alvorlig forurenset.
- Skedsmo kommunestyre har vedtatt å kjøpe 22 leiligheter som er ubeboelige.
- 15 andre huseiere har stevnet kommunen med krav om å bli kjøpt ut.
- Ytterligere 30 beboere har reist reklamasjonssak mot utbygger og krever huskjøpet hevet.

Men det er mange flere enn beboerne i Skedsmo som bor på eller ved gamle søppeldeponier. Ved å koble informasjon om over 2100 nedlagte deponier med befolkningsdata har NRK funnet ut:

- 185.000 nordmenn bor på eller ved gamle fyllinger.
- Ekspertene advarer nå mot farene, og Stortinget behandler forslag om nasjonal kartlegging, oppdaterte helseråd og nye retningslinjer.

2: Hvordan vi har jobbet

I 2018 besluttet NRK Østlandssendingen at undersøkende journalistikk skulle være et satsingsområde. Dag Aasdalen hadde jobbet med deponi-sakene i 2017, tidvis i samarbeid med andre reportere. Ettersom saken tok stadig nye retninger, ble den definert som et større graveprosjekt. Kollegene Øyvind Gustavsen og Elin Martinsen ble i første omgang satt av i tre uker for å bistå, men det ble fort klart at det ikke var nok. Resten av året har Dag og Øyvind jobbet i tospann, periodevis fulltid, med deponi-tematikken, mens kollega Kaja Staude Mikalsen har vært koblet på i flere omganger.

At vi har sittet ved siden av hverandre har gjort det lett å samarbeide og holde hverandre oppdatert. Vi har systematisert papirdokumenter i permer, mens digitale dokumenter og en kildeoversikt har vi samlet i mapper i skyen, bak NRKs brannmur.

Vi har brukt to digitale verktøy som Øyvind ble tipset om på SKUP i mars 2018:

- Time Graphics - en tidslinje hvor vi samlet nøkkelhendelser og dokumenter.
- Trello - en oppslagstavle hvor vi holdt orden på ideer og ubesvarte forespørsler.
- Vi har brukt NRKs dataprogram ENPS for å holde oversikt på saker under arbeid.
- Verktøy til sortering av store datamengder er omtalt i kapittelet om nasjonal kartlegging.

Bistand fra digitale utviklingsmiljøer i NRK var essensielt i den nasjonale kartleggingen. Vi har også samarbeidet med NRK Trøndelag, NRK Rogaland og NRK Troms om konkrete lokale saker. NRKs research-senter har bistått med søk i eiendomsbaser og mediearkiver.

Nesten alle reportere og fotografer i Østlandssendingen har vært innom deponi-saken, lært seg å finne fram på boligfeltet og er på fornavn med mange av naboene. Lagånd, heiarop fra redaksjonsledelsen og skjerming fra den daglige produksjonen for å grave, har vært avgjørende for resultatet.

3: Hvordan vi kom over saken

På møteplanen til Skedsmo kommunes formannskap 11. januar 2017 var det en sak som skilte seg tydelig ut. Den lå blant sakspapirene som ble lagt ut på nett før møtet.

Saken handlet om en bolig i Lensmanns Klevs vei, like ved kommunens nedlagte søppeldeponi. **Sålen på huset hadde sprukket og gass fra deponiet hadde lekket inn og antent på badet. Både epletre og deler av hekken var døde. Det var målt kreftfremkallende benzen på plenen og det ble vurdert som umulig å gjøre huset tett og trygt.**

En medfølgende juridisk betenkning konkluderte med at det var kommunes plikt å kjøpe huset ettersom forurensingen stammet fra kommunens deponi. Politikerne vedtok å kjøpe ut familien og rive huset. Vi publiserte saken: [«Søppelgass tvinger familie til å flytte»](#).

Nærmest før vi rakk å tenke videre oppfølging ble vi kontaktet av Vidar Hoel, en av de nærmeste naboene. Han fortalte at han og flere andre ønsket at NRK skulle engasjere seg i deres sak. Hoels egen hypotese var langt mer alvorlig enn vi innledningsvis hadde sett for oss.

- Dette er Norges verste miljøskandale, sa han. - Så mange som 150-200 hus ligger på fyllinga og er direkte berørt av problemene.

Det hørtes ut som en overdrivelse, men utsagnet skulle vise seg å ha mye for seg.

Med en klinkekule som skjøt fart mens den rullet nedover stuebordet, [demonstrerte Hoel hvor skjevt huset hans var blitt](#). Slik var det hos flere i samme gate. Årsaken, forklarte han, var søppelet nede i grunnen som råtner og synker sammen.

Bekymringen hans var at huset skulle knekke, gass strømme inn og ta fyr. Den verste frykten var at dette skulle skje når ungene var alene hjemme.

Da vi spurte kommunen om de hadde vurdert å kjøpe ut Hoel og andre naboer, svarte de at det ikke var bevist at setningsproblemene skyldtes deponiet. Det kunne hende det bare var byggegrunnen som var løs, mente kommunen.

Hoel hadde skaffet mye skriftlig informasjon som vi kopierte. Dette ble verdifulle kilder det første året. Blant annet satt han på utvalgte gamle protokoller fra 1980-tallet da kommunepolitikerne behandlet boligutbyggingen i bygningsrådet. Her gikk det fram at utbyggingen skjedde på tross av advarsler fra den daværende kommunelegen om at deponiet kunne resultere i setningsskader og problemer med gass i hus.

Vi gikk i gang med å oppspore aktørene fra den gang. Kommunelegen hadde for lengst sluttet. Vi søkte han opp i telefonkatalogen og fant han igjen i Tønsberg. Han husket godt [advarslene han hadde kommet med](#) tretti år tidligere og syntes det var trist at historien hadde gitt ham rett.

Hvordan var det mulig for kommunen å overse advarslene? Gjennom å spørre oss for på rådhuset fant vi ut at bygningsrådet den gang ble ledet av Ap-politikeren Roald Hansen. Han svarte at behovet for tomter ble styrende for utbyggingen. Samtidig stolte de på råd om at utbyggingen var trygg dersom man tok sine forholdsregler.

Samtidig som Skedsmo vedtok å rive boligen ved deponiet, ble kommunen pålagt av Fylkesmannen i Oslo og Akershus å undersøke om andre var rammet av problemer. Kommunen måtte måle etter søppelgass i boliger og undersøke deponiets utstrekning. Konsulentselskapene Norconsult og Multiconsult ble engasjert av Skedsmo. Deres utredninger, som vi heretter vil kalle hovedrapporten, kom i november 2017. Den ble viktig i den videre dekningen vår. Rapporten slo fast at [mange tomter lå oppå deponiet](#). Av totalt 159 boliger som var sjekket for gass, måtte 21 ha tette-tiltak. Vi publiserte en sak om dette, og spurte ordføreren om tiltakene. [Han konkluderte at det ikke var farlig å bo ved deponiet](#).

4: Kunne vi stole på kommunen?

Skedsmo kommune hadde søkt råd hos Folkehelseinstituttet (FHI) mens de målte etter gass i boligene. Vi var nysgjerrige på hvordan instituttets fagfolk vurderte sikkerheten. FHI [var ikke enig med ordføreren i at det var trygt å bo i nabolaget](#). Instituttet ba om nye målinger etter den kreftfremkallende gassen benzen. Dette illustrerte at vi ikke skulle feste for stor tillit til kommunens bilde av forholdene. Vårt inntrykk var at kommunen ønsket å gjøre problemene mindre enn de var. Å etterprøve kommunen og deres konsulents konklusjoner skulle vise seg å bli en av de viktigste metodene i vår videre dekning.

FHIs bekymring forsterket frykten blant mange av naboene ved deponiet. Men vi stusset over at ingen beboere fra det splitter nye boligfeltet Nitteberg Hage kontaktet oss. Kart som kommunen hadde laget over deponiets antatte grense, og som var gjengitt i hovedrapporten, viste at mange av boligene i Nitteberg Hage faktisk ville havne oppå selve fyllingen. Rundt halvparten av feltets 50 boliger var innflyttet, resten var under bygging. Tausheten ledet til hypotesen: «*De vet ikke at de bosetter seg på en søppeldyng.*»

En januardag fikk vi avtale med styrelederen og dro for å møte ham på boligfeltet. Han kom sammen med et annet styremedlem i sameiet; en blid, svartkledd kvinne i en gammelrosa fuskepels. Da hun pekte ut sin bolig på kartet, kunne vi fortelle henne at familiens bolig til fem millioner kroner var bygget over søppel. - Den informasjonen burde jeg ha fått før hun kjøpte, sa hun stille. Utbyggeren Stor-Oslo eiendom erkjente overfor oss at de ikke hadde informert om deponiet, men [hevde i saken vi lagde](#) at det ikke var nødvendig.

Utbyggeren bedyret også at alle leilighetene ville bli kontrollert for gass. Men hva sa egentlig målingene? Vi ba om å få dokumentasjonen oversendt og fant ut at søppelgass var oppdaget i flere nye hus. Dermed kunne vi lage saken om at enda [et boligfelt var rammet av deponiproblemer](#).

Som en konsekvens av oppslagene har tretti huseiere i Nitteberg Hage reist reklamasjonssak mot boligutbyggeren og krever boligkjøpet hevet. En prøvesak ligger i skrivende stund til behandling i Forliksrådet i Oslo.

Saken fra Nitteberg Hage gjorde at redaksjonsledelsen så behovet for å formalisere dette som et graveprosjekt. I et møte i februar diskuterte vi hypoteser og ubesvarte spørsmål:

1. Hvor mange naboer er egentlig berørt, og hva slags følger får det for dem?
2. Kan vi finne ut hva som egentlig ligger i dynga?
3. Hvor alvorlige er helseplagene?
4. Hvor vanlig er det å bygge på gamle søppelfyllinger, og har det skapt problemer andre steder i landet?

I de følgende kapitlene gjør vi rede for hvordan vi jobbet for å finne svar på dette.

5: Fortvilede naboer

Vi holdt tett kontakt med beboere for å plukke opp eventuelle nyheter fra gassmålingene. De var engstelige og sendte oss prøvesvarene etterhvert som de forelå. I desember 2017 fortalte styrelederen i ett av borettslagene at det var blitt målt [eksplosive nivåer av metan i grunnmuren under en av leilighetene](#). Ifølge styrelederen var paret som bodde der blitt evakuert. Kommunen hevdet derimot at de bare hadde bedt paret om å flytte ut mens tettingsarbeidet pågikk.

Paret, Nicholas Bjarnøy og June Hagen, ville først ikke stille til intervju, men vi opprettet kontakt og utvekslet SMS-er utover 2018. I slutten av januar var de klare til å la seg intervju. Paret stolte ikke på at boligen ville bli sikker, etter flere mislykkede tetningsforsøk. Samtidig avviste kommunen parets bønn om å bli kjøpt ut.

FLYTTET UT: June Hagen og Nicholas Bjarnøy måtte flytte ut på grunn av eksplosive nivåer av metangass under gulvet.

Foto: Anders Fehn/NRK

I slutten av februar kunne vi fortelle Hagen og Bjarnøys historie. **Paret var illustrerende for den fortvilede knipen mange beboere var havnet i.** Den største investeringen man normalt gjør, i et hjem for familien, hadde satt dem økonomisk sjakk-matt. Leiligheten var umulig å selge. De hadde heller ikke samvittighet til å la noen andre bo i den.

I tillegg kom de fysiske og psykiske belastningene. Hun fortalte om hodepine, luftveisplager og utslitthet. Noe av det som gjorde dem mest fortvilet, var at de hadde slått fra seg tanken på å få barn hvis de måtte bli boende ved dynga. De ville aldri våge å legge en baby på et soverom hvor det siger inn søppelgass som kan eksplodere.

Reportasjen ble [sendt på Lørdagsrevyen](#) og samme dag publiserte vi nettsaken om [Nicholas og June som er fanget på søppelhaugen](#). Sakene førte til mange reaksjoner:

- Miljøvernforbundet anmeldte Skedsmo kommune til politiet for miljøkriminalitet.
- Politiet åpnet våren 2018 etterforskning mot kommunen for brudd på forurensningsloven. I januar 2019 opplyser Øst politidistrikt at det skal gjennomføres flere avhør av nåværende administrasjon.
- Stortingsrepresentant Nicholas Wilkinson (SV) sendte et skriftlig spørsmål til kommunalminister Monica Mæland (H) om hun ville stramme inn regelverket for å sikre innbyggere mot deponigass.
- Mæland avviste lovendring, men mente det kan «[være behov for å sikre at kommunene har tilstrekkelig fokus](#) på nedlagte avfallsdeponier».
- Miljøpartiet De Grønne (MDG) i Skedsmo [tok til orde for at kommunen må kjøpe ut](#) beboere ved deponiet som ønsker å flytte.

- MDGs nasjonale talsperson krevde at området måtte saneres eller legges brakk og ba staten dekke gigantregningen [som kan bli på over én milliard kroner](#).

6: Beboernes helseplager

En rekke beboere vi ble kjent med hadde ulike helseplager som de mente skyldes deponiet. To borettslagsstyrer mente kommunen ikke tok helseplagene på alvor. I desember 2017 gikk de ut i NRK Østlandssendingen og krevde at [kommunehelsetjenesten måtte engasjere seg](#).

Hvordan skulle vi forholde oss til påstanden om at fyllingen gjorde folk syke?

Vi hadde flere samtaler med fagfolkene ved FHI. De opplyste at de typiske deponigassene metan og karbondioksid i utgangspunktet ikke farlige, men det finnes unntak:

Dersom de opptrer svært konsentrert i et lukket rom kan de fortrenge oksygenet i lufta, slik at man blir kvalt. Vi sjekket for tidligere ulykker. Søk i A-tekst ledet oss til den første deponiulykken vi kjenner til i Norge: I 1972 ble to personer kvalt av høy metan-konsentrasjon i en kum i Trondheim og døde. Metangass er dessuten eksplosiv i konsentrasjoner på mellom 5 og 15 prosent av lufta. I A-tekst fant vi omtale av en deponigass-eksplosjon i Bærum i 1992. I eksplosjonen ble en mann kastet ut av bygget han befant seg i. Mannen sporet vi opp via telefonkatalogen og han [fortalte oss om ulykken i en reportasje](#).

I boligfeltene i Skedsmo ble det målt eksplosive konsentrasjoner av metangass i kummer, under hus og ved en utebod, men ikke i oppholdsrom.

Etter at kommunen hadde målt etter metan i en lang periode, påla FHI kommunen å undersøke om den kreftfremkallende gassen benzen fantes i inneluften. Beboere sendte oss bilder av benzen-målere som Multiconsult, på oppdrag fra kommunen, hadde hengt opp innendørs. Vi ville kontrollere målemetoden og kontaktet ekspertene ved Folkehelseinstituttet. De stusset og kom med en interessant opplysning: Benzen er tyngre enn luft. Derfor må målinger skje i gulvhøyde. I den påfølgende artikkelen kunne vi fortelle at beboerne også reagerte på at målingene kun varte i fire timer. De gav altså kun et øyeblikksbilde, noe som heller ikke var bra nok. Kommunen satte i gang [nye og lengre målinger, som ble forskriftsmessig utført](#). Selv om de nye målingene av benzen ikke avdekket helseskadelige nivåer, befestet historien likevel inntrykket av at kommunens fagfolk ikke hadde tilstrekkelig kunnskap.

Stikk i strid med det offisielle standpunktet om at søppelgass i utgangspunktet ikke er helsefarlig, møtte vi stadig beboere som kunne fortelle om en rekke plager. En av dem [fortalte i en reportasje](#) at han fikk hodepine og ble helt kraftløs av å bo hjemme. Da han flyttet hjem til foreldrene, som bodde et helt annet sted, frisknet han til. Fastlegen rådet ham til ikke å bo i leiligheten før den var helt tett. Andre fortalte om astma, allergier, utslett og kreft som de mente skyldtes deponiet.

Vi undersøkte om det fantes forskning på helserisiko av å bo ved søppelfyllinger, men fant knapt noe. Det er rett og slett forsket lite på dette.

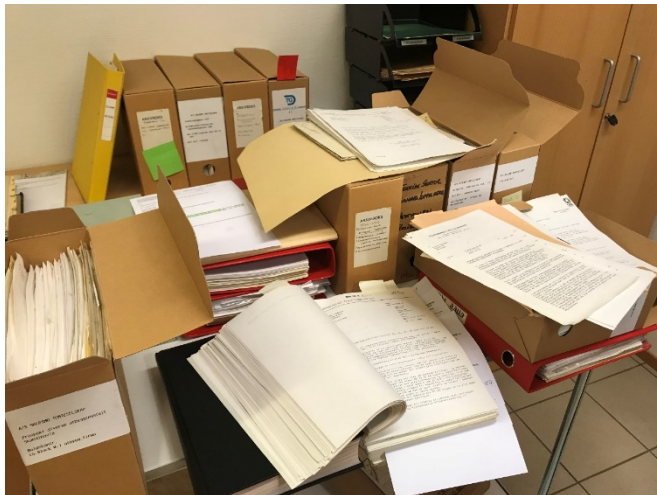
Helseproblemene havnet også på bordet til folkehelseminister Åse Michaelsen (Frp). I et [skriftlig svar til Stortinget](#) oppfordret hun beboere som føler helseplager til å kontakte sin fastlege, [noe vi omtalte](#).

Vi ba stadig om målerapporter fra de ulike konsulentselskapene som kommunen engasjerte. I en rapport fra Sintef Molab oppdaget vi en kommentar fra en tekniker om at hun selv ble uvel under gassmåling i en leilighet hvor det var mye metangass. I [saken vår fortalte avdelingsdirektøren](#) om hendelsen. Hun mistenkte at andre helseskadelige stoffer blander seg med metangass og setter seg i boligene.

Etter vår omtalte av helseplagene som kan skyldes nærheten til deponiet har dette skjedd:

- FHI revurderer sine [nasjonale helseråd om boligbygging på søppeldeponier](#).
- Skedsmo kommune har vedtatt å dekke utgifter til fastlegen for beboere på deponiområdet.
- Kommunelegen gjennomfører nå en kartlegging av helseproblemene i samarbeid med Helsedirektoratets kommunale pasientregister.

7: Det kaotiske arkivet

*OVERVELDENDE: Slik så det ut i Skedsmos arkiv.
Foto: Øyvind Gustavsen /NRK*

Vi ønsket å finne ut mer om hvordan boligfeltene kunne havne ved kommunens store søppelfylling gjennom tjuåre.

Selv om vi hadde sikret oss tilgang til en rekke sentrale dokumenter, var det fortsatt mange løse tråder. Vi sendte derfor følgende innsynsbegjæring i begynnelsen av mars:

«Vi i NRK Østlandssendingen ønsker å ha alle mulige dokumenter (reguleringsplaner, politiske protokoller etc) – som omhandler utbyggingene rundt deponiet på Brånåsen. Tenker

både på villautbyggingen på 1990-tallet, og borettslagene rundt år 2000 (Haugen og Lillehaugen) og utbyggingen i Nitteberg Hage. Omvandlingen av området fra ravine til deponi er også interessant.»

Kommunen svarte at forespørselen var «altfor diffus og omfattende». Historiske reguleringsplaner fikk vi etter hvert på epost, men byggesaksbehandlingen og protokoller fra de politiske møtene på 1980- og 1990-tallet manglet.

Etter purringer, ble vi invitert til selv å se gjennom kommunens fysiske arkiv på rådhuset. Men det var lettere sagt enn gjort. Avtalen måtte gjøres mange dager i forveien.

Dokumentene vi fikk bla i var på forhånd valgt ut av kommunen. Vi fikk ingen mulighet til å vurdere om det fantes andre relevante dokumenter.

Papirene var satt frem på en tralle som nærmest rant over av mapper og omslag. Hver mappe bestod av rundt hundre maskinskrevne eller stensilerte ark. Det var ingen overordnet struktur utover tema, årstall og enkelte saksnumre. Det var nærmest umulig å følge en saksgang gjennom arkivet, fordi mange av papirsporene sluttet brått og underlagsdokumentene var borte. Dette var jakten på den berømte nåla i høystakken.

For hvert ark vi ønsket kopiert måtte vi sette på en gul klistrelapp. Så måtte vi vente på at arkivaren ble ledig slik at hun kunne bruke kopimaskinen. Hvis hun ikke var på plass, var det en fare for at vi gikk i ball med hvilke dokumenter som stammet fra hvilke mapper.

Rommet kommunen tilbød, ble brukt som lunsjrom. Vi fikk opprinnelig bare tiden fra 10 til 11.30, for da skulle de ansatte spise. En dag ble arkivsøket vårt avbrutt fordi de ansatte skulle feire en bursdag. Vi kom tilbake flere ganger fordi det tok lang tid å komme i mål.

For hver kopi vi ba om, bidro vi til digitaliseringen. Våre kopier ble nemlig lagret digitalt i kommunens datasystem. Dermed visste kommunen både hva vi har fått med oss, og de har selv skaffet seg en digital versjon av sentrale dokumenter i saken.

De krevende besøkene i kommunearkivet viste seg likevel å være verdt slitet. De satte oss i stand til å lage sakene om kjemikaliene som var dumpet i dynga (se kapittel 8). Og at lokalpolitikerne på 1980-tallet ville gi kjøperne reklamasjonsrett på de mest risikable boligtomtene (se kapittel 9).

8: De ukjente tønnene

Vi gikk i gang med å finne svar på hva dynga inneholder. Vi leste oss opp på alt vi fant av rapporter om deponiet via nettsøk og søk i akademiske oversikter. I en katalog på nett fant vi en rapport fra Norges Geologiske Undersøkelser (NGU) fra 1990 som tok for seg alle deponiene i Akershus, inkludert søppelfyllingen i Skedsmo. Her stod det om innholdet i Brånådeponiet at «60 prosent er industriavfall, sannsynligvis iblandet mye spesialavfall». Da vi sjekket hovedrapporten som Skedsmo kommune nylig hadde sendt til Fylkesmannen, og som skulle beskrive hva som ligger i fyllingen, fant vi ikke denne opplysningen gjengitt. Dette synes vi var en oppsiktsvekkende utelatelse, som trigget oss til videre undersøkelser.

Videre var det én formulering i hovedrapporten som vi hadde bitt oss merke i. Ansatte skal ha observert tønner fra Dyno som åpnet seg og flytende giftig innhold rant ut. Men rapporten var uklar når det gjaldt hvor mye avfall som stammet fra Dyno eller de andre fabrikkene i området.

Vi kontaktet Norconsult for å få vite hvor de hadde informasjonen fra. De opplyste at kommunen hadde kalt inn tidligere deponiansatte til et møte for å samle informasjon, og at vi måtte be om navnelisten derfra. Kommunen ville ikke gi oss navnene. De hevdet at ingen av de tidligere ansatte ønsket «direkte kontakt med NRK.» Vi svarte med formelt å begjære

innsyn i navnene, og la til at vi ville respektere det dersom de ikke ville ha kontakt med oss, men at vi ville spørre dem selv. Dagen etter fikk vi tre navn oversendt.

Ingen slang på røret da vi ringte.

Men samtalene avdekket at ingen av dem var kilden til sitatet om tønner med giftig innhold som rant ut. Så hvor hadde rapporten denne informasjonen fra? Hypotesen ble:

«Kommunen vet mer enn den vil ut med».

En av kommunetoppene hadde nevnt for oss at Dyno **ikke** hadde fått lov av kommunen til å kaste avfallet på dynga. Dette sto i kontrast til hovedrapportens beskrivelse av tønner fra Dyno. Vi ba om å få avslaget utlevert. Det fikk vi ikke.

I stedet fikk vi oversendt historisk korrespondanse fra 1970-tallet som pekte i retning av at store mengder kjemisk avfall var dumpet i området.

I søknaden fra 1971 oppgir Dyno, som den gang het Guldhaug fabrikk, et årlig behov for å kaste mellom 20-50 tonn kjemisk avfall. Ved å gange opp med de 20 årene som dynga var åpen, så vi mulighet for at 1000 tonn med giftig kjemisk avfall ligger under boligfeltet.

Av vedleggene fra kommunen gikk det fram at søknaden ble vurdert og godkjent av en rekke instanser, som helseråd, NVE og FHI. Korrespondansen slutter brått med en opplysning om at også Brannstyret må godkjenne søknaden, men dets vurdering var ikke vedlagt. Vi etterlyste fortsettelsen, men kommunens mann svarte at han ikke hadde mer informasjon.

Det fremstod som at kjemikaliegiganten ble møtt med velvilje da den søkte om få kaste sitt avfall i deponiet. Å hevde at Dyno hadde fått avslag var det ingen holdepunkt for i materialet. Hvordan kunne vi få bekreftet eller avkreftet historien?

Vi dro til Dynea, som selskapet heter i dag, og etterspurte opplysninger i deres arkiver. Ifølge adm. dir. hadde de ingen slik informasjon. Han syntes det virket sannsynlig at de kunne ha kastet 20-50 tonn avfall årlig, og var glad saken viste at de hadde søkt om lov. Vi laget saken: [1000 tonn kjemisk avfall kan ligge ved boligfeltet.](#)

Saken ble publisert mens vi var på dokumentjakt i Skedsmos arkiv. Gjemt bort blant flere hundre brune papp-omslag, fant vi omsider det manglende dokumentet fra Brannstyret. Der sto det at Brannstyret godkjente at Dyno fikk dumpe tre av de fem kjemikalietyperne de hadde søkt om (utherfordet urealim, utherfordet fenollim og PVAc-lim), men samtidig sa Brannstyret nei til alkyder og aminoharpikser, på grunn av faren for at disse kunne selvantenne på fyllingen.

Opplysningen svekket vår publiserte sak noe. Vi skyndte oss å føye til en rettelse øverst i nettsaken; *«den totale mengden kjemisk avfall i dynga kan være lavere enn de 1.000 tonnene som vi antydte i første versjon av saken.»*

Avsløringen om at Dyno fikk kaste giftig avfall med kommunens velsignelse stod likevel fast.

Dette førte til at Folkehelseinstituttet ba Skedsmo sjekke forekomstene av den giftige gassen formaldehyd i boliger, som kan dannes av kjemikaliene.

9: Det politikerne visste

Noe av det vi bladde oss fram til i Skedsmos manuelle arkiv var gamle tomtedelingsplaner fra 1980-tallet, et politisk vedtak fra 1988 og et kart over fortettingsvedtaket fra 1990. (Deponiet ble avsluttet i 1991 og de første boligene ble bygget i årene etterpå.)

Protokollene avslørte at politikerne ikke følte seg trygge på at alle tomtene var sikre nok til å kunne selges som boligtomter. **I 1988 vedtok politikerne i formannskapet at Skedsmo skulle kjøpe tilbake 13 tomter dersom de av «sikkerhetsmessige grunner» ikke kunne bebygges.**

Nøyaktig hvilke tomter det var snakk om gikk ikke fram av papirene. Heller ikke hva de sikkerhetsmessige grunnene var. Kunne det være faren for setningsskader og gass fra fyllingen?

Da vi studerte bebyggelsesplanens tomtedelingskart la vi merke til en stiplet strek. Den markerte at deler av 13 eiendommer ville ligge direkte over søppelfyllingen. Fortettingskartet fra 1990 viste at de 13 eiendommene senere ble seksjonert opp til 23 tomter, som samsvarer med de nærmeste eneboligområdene i dag. Det er på disse tomtene at problemhusene ligger – deriblant det som tok fyr og måtte rives.

Vi hadde tidligere fortalt at kommunelegen hadde advart mot boligbygging ved deponiet. Åpenbart var også politikerne usikre på om tomtene som gikk over deponiet kunne bebygges.

I dokumentene fant vi navnene til politikerne som hadde sørget for at tomtekjøperne skulle ha «reklamasjonsrett». Søk i telefonkatalogen viste at de fortsatt levde og bodde i Skedsmo. En av politikerne nektet å snakke med oss. Men Skedsmos fungerende ordfører da vedtaket ble fattet i 1988, Turid Guntvedt (SV), nå med etternavnet Lundschien, husket saken og aksepterte å møte oss på boligområdet. Hun hadde fått med seg problemene på boligfeltet og argumenterte i vår sak for at det gamle [vedtaket måtte forplikte kommunen fortsatt](#), ved at de som nå bodde på disse tomtene burde kjøpes ut.

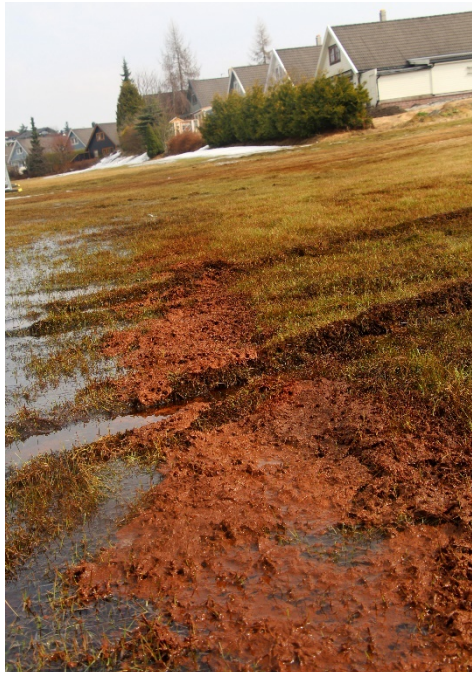
Den gang hun var aktiv politiker samarbeidet hun med Arbeiderpartiet, men dagens Ap-politikere var ikke enige med henne i at vedtaket fra 1988 fordret et generelt utkjøp.

Mens mange berørte familier fra boligfeltene ved deponiet demonstrerte utenfor rådhuset, behandlet kommunestyret i Skedsmo spørsmålet om kollektivt utkjøp i mai 2018:

- Med henvisning til NRKs oppslag krevde flere av partiene i kommunestyret at Skedsmo kommune måtte kjøpe ut huseierne. Men et flertall bestående av Arbeiderpartiet, Høyre og Venstre nektet kollektivt utkjøp.
- SV, Sp, Frp og MDG klaget vedtaket inn for Fylkesmannen med krav om lovlighetskontroll. Klagen vil trolig være ferdigbehandlet i slutten av januar 2019.
- I skrivende øyeblikk ligger det an til at gyldigheten til vedtaket fra 1988 blir tema i tingretten. [15 av eneboligeierne har stevnet kommunen med krav om utkjøp](#).

10: Gift tørt opp av plenen

Turen mellom redaksjonen i Oslo og nabolaget ved deponiet tar et drøyt kvarter med bil. Hvor mange ganger vi har svingt inn på boligfeltene har vi ikke tall på. Men hyppige besøk har vært nødvendig for å lage saker og holde kontakten med beboerne. Våren 2018 ble noen av Østlandssendingens journalister invitert inn i Facebook-gruppen som beboerne hadde opprettet. Dette gav oss verdifull innsikt i hvordan beboerne tenker, hva de foretar seg og hva som skjer ved deponiet. Vi har bevisst valgt å holde oss unna diskusjoner i forumet.

TYTER OPP: Dette bildet viser det giftige slammene på plenen i nabolaget. Foto: Dag Aasdalen/NRK

I Facebook-gruppa oppdaget vi en dag omtale av en mistenkelig brun gørr som hadde dukket opp på uteområdene i nabolaget.

Vi hev oss rundt og dro ut for å ta det i selvsyn og fotografere. Med det blotte øyet så stoffet ut til å være sigevann, altså forurenset væske fra søppeldynga, som ble presset opp i vårflommen. Vi fant det over store områder på fotballbanen og i parken. Det lignet på rust, men kunne det være farligere enn som så?

Via kilder ble vi klar over at kommunens konsulenter hadde tatt prøver av stoffet. En beboer tipset oss da resultatene var klare og via kilder fikk vi tak i prøvesvarene.

Målingene viste giftstoffet arsen i konsentrasjoner åtte ganger høyere enn tillatt grenseverdi.

Arsen-funnet ble helt sentralt i debatten om deponiet i lang tid.

Ekspertene vi kontaktet fortalte at barn og kjæledyr ikke burde berøre stoffet. [I vår sak kritiserte de kommunen](#) for å ha sperret av et altfor lite område.

Da vi publiserte saken brukte vi ordet arsen og ikke arsenikk – som det heter hos Agatha Christie – for ikke å skremme naboene unødvendig. Nyheten kom likevel som et sjokk og saken hadde en rekke konsekvenser:

- [Naboene hang opp egne fareskilt i området.](#)
- Familier holdt barna sine borte fra uteområdet.
- Kommunen engasjerte fagfolk til å grave seg nedover i plenen i jakt på giftkilden og for å analysere jordsmonnet nedenfor.
- Gravearbeidet ble imidlertid [stanset av Miljødirektoratet](#) fordi kommunen ikke hadde risikovurdert tiltakene på en tilfredsstillende måte.
- Kommunen har vedtatt å anlegge en park med tett toppdekke for å hindre at vann trenger ned i deponiet og presser forurenset væske opp til overflaten.

11: Eiendomsopplysningene som manglet

Vi sendte epost til alle landets fylkesmenn med spørsmål om eksempler på boligproblemer ved deponier. Fylkesmannen i Nordland fortalte oss at Miljødirektoratet hadde en database der alle kjente former for grunnforurensing i Norge, inkludert deponier, var registrert.

Burde ikke nye beboere i Brånåsdalen dermed oppdaget at de var i ferd med å bosette seg på forurenset grunn?

For å finne svar søkte vi opp Brånås i direktoratets oversikt. Umiddelbart stusset vi over at deponiet ikke var oppført med en presis utstrekning. Det var kun et kulepunkt som indikerte hvor det lå. Vi visste fra hovedrapporten, som Skedsmo hadde levert til Fylkesmannen i november 2017, at deponiets utstrekning var målt i 2017 ved grunnboring. Hvorfor var ikke dette gjenspeilet i den offentlige oversikten? Og kunne det ha påvirket boligmarkedet?

Vi visste at det ble solgt en del boliger i området, fordi vi tidligere hadde lagt inn søk på Finn.no og ble varslet når boliger i de relevante gatene var til salgs. Via siste.eiendomspriser.no skaffet vi en oversikt over alle salg i fire navngitte gater to år tilbake i tid. Vi fant rundt 50 adresser. Deretter brukte vi Ambita, det statlig-eide eiendomsregisteret, for å finne gårds- og bruksnummer på alle eiendommene. Så sjekket vi grunnboken til hvert gårds- og bruksnummer gjennom Kartverkets tjeneste seeiendom.no. Her er all tinglyst informasjon registrert. Men vi fant ingen informasjon om forurensning på noen av adressene. Vi forstod at vi måtte sjekke om det virkelig var slik at boliger ble solgt uten informasjon om deponiet. Hypotesen vår var: *«Boliger selges ved deponiet med uriktig informasjon.»*

Vi hadde tidligere avdekket at beboerne i Nitteberg Hage (se kapittel 4) ikke var informert av utbygger om deponiet. Men nå skjønnte vi at problemet var enda mer omfattende og alvorlig: **Informasjonen fantes rett og slett ikke i det offentlige eiendomsregisteret.**

I postlistene til Skedsmo kommune fant vi imidlertid et brev fra 2016 hvor Fylkesmannen informerte en rekke av naboene i Brånåsdalen om at deres eiendom var blitt registrert som forurenset deponigrunn. Så hvorfor var ikke dette gjenspeilet i offentlige registre nå?

24. april 2018 kontaktet vi Fylkesmannen for å spørre om brevet fra 2016. De hadde samme dag sendt et tilsvarende brev til en rekke grunneiere om at deres eiendom nå ble registrert som forurenset.

Da vi spurte hvorfor de sendte brevet på nytt nå, hevdet de at en datafeil hadde gjort at tidligere registreringer var falt ut. Dessuten hadde antall forurensete eiendommer økt siden 2016, fordi nye målinger av deponiet viste at det var større enn antatt.

Vi kunne dermed slå fast at de som hadde kjøpt bolig ikke automatisk hadde fått informasjon om nærheten til deponiet fordi de offentlige oversiktene hadde vært mangelfulle.

Fylkesmannens mottakerliste inneholdt rundt 60 navn. Men basert på vårt feltarbeid mistenkte vi at langt flere bodde på en eiendom som var forurenset av deponiet. Ved

nærmere gjennomsyn så vi at flere av brevets mottakere var borettslag og sameier. Altså gikk det kun ett brev til borettslaget eller sameiet, og ikke et til hver beboer. Årsaken til dette var at informasjon om forurenset grunn knyttes til gårds- og bruksnummer, mens boligene hadde hver sine seksjonsnumre. Dermed måtte vi manuelt til verks for å finne ut hvor mange boligeiere som bodde på deponigrunn.

Vi laget en oversikt i Excel der vi la inn alle adressene fra Fylkesmannens mottakerliste. Vi sjekket så utstrekningen til hver mottakers eiendom ved å slå opp gårds- og bruksnumre hos Kartverket, og markerte i Excel-arket med fet skrift alle eiendommer som hadde mer enn én bolig. Deretter søkte vi med Google Maps, Google Street View og 1881.no for finne de spesifikke adressene (gate- og bokstavnnumre). Vi noterte alle gatenumre i en egen kolonne i Excel-arket. Nitteberg Hage var så nytt at Googles karttjeneste var utdatert, men vi visste vi fra besøk i området hvor mange boliger som nå ble ferdigstilt, og noterte dette i Excel. Vi summerte til slutt kolonnen hvor antall boliger per eiendom var spesifisert. Deretter kunne vi lage radio-saken: [150 boligeiere får beskjed om at deres eiendom er forurenset](#). Omfanget var skremmende nært overslaget deponinabo Hoel hadde gitt oss da vi begynte å dekke deponiproblemene (se kapittel 2).

12: Giftlekkasjen som ble fornektet

Fra de gamle dokumentene vi hadde kopiert fra Skedsmo kommunes arkiv, lærte vi at avfallsdeponiet i Skedsmo var ansett som et sikkert sted å kaste forurenset materiale. Gjennomgangsmelodien var at deponiet var tett. Dermed skulle ikke gift kunne renne ut i naturen. Men med tanke på hvor dårlig gass-tiltakene hadde fungert, mente vi det kunne være verdt å undersøke sigevannet.

Hypotesen var: «*Deponiet er ikke tett og lekker forurenset sigevann til omgivelsene.*»

En pensjonist som jobbet på søppelfyllingen på 1970- og 80-tallet hadde nevnt problemer med at overvannskummer ble fylt med avfallsvannet fra deponiet og ført ut i en bekk som renner ned til Nitelva. Han var en av personene vi hadde kommet i kontakt med etter ha begjært innsyn i kommunens muntlige kilder. (Se kapittel 8).

Pensjonisten fortalte at arbeidet med å tette kummene var mislykket, og til slutt ga man opp og fylte dem igjen med sement. Hvor vidt de ble tette, eller fortsatt lakk sigevann til bekken, kunne han ikke svare på med sikkerhet. Men sannsynligvis ble de aldri helt tette, mente han. I så fall ville søppelfyllingen i 40-50 år ha lekket miljøgifter til vassdraget som renner ut i de vernede våtmarksområdene i Øyeren og videre til Glomma.

Vi lukter oss frem til gift

For å slå fast om deponiet lekker miljøgifter til vassdraget var det bare å dra til utløpet i bekken og lukte, mente den tidligere kommuneansatte. Lukter det sigevann, så lekker det!

Å identifisere bekken var lettere sagt enn gjort. Den gikk jo i rør langt nede i bakken ved deponiet og var overhodet ikke oppe i dagen på den fem hundre meter lange strekningen

mellom deponiet og Nitelva. Vi bestilte et ledningskart fra kommunen for å skjønne hvordan kloakkrør og overvannsrør var plassert i området, men utsnittet var for lite til å si noe om utløpet i elva. Etter vandring i nærområdet fant vi likevel et svært betongrør som ledet væske ut i en skittenbrun bekk.

Våren 2018 var vi ved bekken flere ganger for å se om det var mulig se eller lukte om det kom forurenset vann fra søppelfyllingen. Vi tok på oss støvler, gikk helt ned til bekken, satte oss på huk og luktet. Ved ett tilfelle var bekken stor og grå og det lå en søt eim av kloakk over området. En annen gang fløt det et slimete stoff på overflaten. Men for oss var det umulig å si om det var sigevann og om det stammet fra fyllingen.

FORURENSET: Vannet nedenfor deponiet både luktet og så rart ut. Foto: Anders Fehn/NRK

Da vi tok spørsmålet opp med teknisk sjef vedgikk han at det nok aldri hadde vært tatt prøver av bekken. Men han fortalte at Fylkesmannen nå påla kommunen å ta prøver av fyllingens sigevann. Vi opplyste at vi hadde en kilde som mente det rant forurenset vann ned i bekken og ba kommunen sjekke også der.

I juni fikk vi en epost fra kommunen med prøvetakingspunkter og en liste over hvilke miljøgifter det skulle måles etter. Der var overraskende nok ikke bekken oppført som prøvetakingssted. Vi svarte med å spørre om ikke bekken i Kjellerholen skulle testes. Denne e-posten fikk vi ikke svar på, men bekken ble tatt med, skulle det vise seg.

Vi ble forespeilet at det skulle ta en til to uker å få svar på prøvene, men det tok to måneder. Vi hadde lenge ringt og mast om å få resultatene. Så en fredag ettermiddag i slutten av august, uten at vi hadde fått noe forvarsel, fikk vi epost-melding fra kommunen om at resultatene var offentliggjort på kommunens hjemmeside. Tidspunktet, like før vi skulle ta helg, oste av dårlig samvittighet, tenkte vi. Ifølge en medfølgende tekst fra kommunen ble det indirekte bekreftet at deponiet lekker – nettopp i den bekken hvor vi ba om målinger:

«...på nedsiden er bekken noe påvirket av forurensning, men analyseresultatene viser at forurensningen ikke bare er påvirket av sigevannet. Resultatene viser at sigevannet kan vurderes å være lite toksisk...»

I stedet for å fastslå at søppeldynga lekker forurensning til bekken, valgte kommunen å pakke det inn i mer positiv formulering. Det var ikke *bare* deponiet som forurenser. For oss var det likevel et gjennombrudd.

Kommunen holder på sitt

Slik kommunen tolket rapporten fra Norconsult frikjente den i sterk grad kommunens deponi. I en kort nyhetsmelding på [NRKs Østlandssendingens nettside](#), publiserte vi raskt teknisk sjefs konklusjon om at forurensningen i bekken var «ikke toksisk». Men ved nærmere lesning av rapporten så vi at ordlyden der sa «lite toksisk», altså noe giftig.

På mandag hentet vi fram rapporten igjen. Vi innhentet kommentarer fra miljøbevegelsen som var oppbrakt over at kommunen åpenbart ikke hadde kontroll på utslipp fra fyllingen. I tv-saken erkjente Kommunalteknisk sjef forurensning, men hevdet det ikke hadde særlige konsekvenser for naturen.

Vi slo oss ikke til ro med dette og jaktet ekspertise for å vurdere rapporten.

Naturvernforbundet syntes rapporten så snodig ut – blant annet var vannet i bekken sammenlignet med et gjennomsnitt for sigevann fra norske deponier. Dette var en pussig referanse fordi her var utgangspunktet vann i et vassdrag.

Norsk institutt for vannforskning (NIVA) er Norges fremste fagmiljø på vann. Der fant vi forskere som ville se på dataene sammen med oss. De så raskt en grov feil i rapporten.

Konsentrasjon av sink i vannet var så høy at det var en alvorlig trussel mot livet der. I stedet for å plassere sinkkonsentrasjonen i kategorien «lite toksisk», slik kommunens konsultentselskap hadde gjort, skulle det klassifiseres som «akutt toksisk», altså akutt giftig.

NIVA mente også at det var høyst sannsynlig at sinken stammet fra søppelfyllingen. Vi fikk også en vurdering av en NMBU-professor, som kom til samme konklusjon.

Vurderte egne målinger

NIVAs klare konklusjoner fikk oss til å mistenke at kommunen bevisst ville tildekke forurensningen og det som kunne se ut som enda en miljøskandale på toppen av dem de allerede hadde; gass i boliger og gift som tøt opp av plenen. Men vi holdt åpent for at det selvsagt også kunne være et arbeidsuhell.

Uavhengig av om feilen var bevisst eller ubevisst, ble det vanskelig å stole på kommunen og deres rapporter framover.

Vi vurderte å bestille egne vannprøver for å kunne få et mer sannferdig bilde av situasjonen. Burde vi bestille prøver av slammet også for om mulig kunne fastslå hvordan påvirkningen hadde vært over tid? Sjefene våre i NRK var ikke avvisende til dette.

Men NIVA helte kaldt vann i årene våre. Trolig ville slamprøver ikke kunne fortelle så mye om utslippshistorien ettersom giftstoffene ville bli vasket ut i flomperioder. Et program for å

måle forurensningen fra deponiet ville nødvendigvis måtte pågå lenge. Lekkasje fra deponiet ville være nedbørsstyrt; fraværende i tørre perioder og øke med nedbør. Det ville bli dyrt og tidkrevende. Og vel så problematisk – det ville gjøre oss til en aktiv aktør.

Etter lengre tids tvil skrinla vi tanken på egne målinger og valgte å slå opp det vi visste, som tross alt var en god del: Vannet nedenfor kommunens deponi [var så forurenset av miljøgifter at vannlevende organismer ville dø](#). Kommunens rapport hadde bommet fullstendig om giftigheten til utslippene. Kommunen hadde aldri tidligere sjekket bekken. [Det kunne ha rent gift her i nesten femti år](#).

Før vi slo opp saken innvilget vi kommunen og Norconsult to uker på å finne ut av feilene sammen. Omsider la kommunen seg flat og beklaget at de hadde gått ut med helt feil informasjon. At det var et bevisst forsøk på juks, avviste de helt.

Historien om deponiet kan virke som fortellingen om kommunen som gjør alt galt. Men det er Fylkesmannen som er tilsynsmyndighet for kommunene når det gjelder forurensning fra nedlagte søppelfyllinger. Så hvorfor hadde ikke Fylkesmannen i Oslo og Akershus reagert på at Skedsmo i løpet av 50 år aldri hadde sjekket om deponiet griset til elva nedenfor?

Vi ba om få innsyn i alle pålegg Fylkesmannen i Oslo og Akershus hadde gitt Skedsmo om deponiet. Blant dokumentene fant vi et brev fra 2000 som understreket kommunens plikt til å undersøke sigevannet: *«Alle fyllplasser har krav om å gjennomføre etterkontroll med utslipp til luft og vann i en periode på minimum 30 år etter avslutning.»*

Fylkesmannen hadde ikke etterlyst de utelatte prøvene, fordi de [lente seg på en antagelse](#) om at kommunens spillvannsnett fungerte etter planen, noe det altså ikke gjorde.

Fylkesmannen fortalte oss i saken at de nå går gjennom interne rutiner for finne ut hvorfor de ikke reagerte på manglende rapportering og hvordan de skal unngå at det skjer igjen.

Etter oppslagene har flere ting skjedd:

- Kommunen har lovet tiltak mot utslipp til vassdrag fra søppeldeponiet.
- Et måleprogram gjennomføres for å avdekke forurensning fra deponiet.
- Fylkesmannen i Oslo og Akershus gjennomgår interne rutiner for å unngå lignende tilfeller i fremtiden.
- Klima- og miljøvernministeren [måtte svare Stortinget om sigevann fra norske deponier](#).

13: Nasjonal kartlegging

Vi hadde avdekket omfattende problemer på boligfeltene ved deponiet i Skedsmo. Nå ønsket vi å finne ut hvor ofte det bygges på gamle søppelfyllinger og om det har skapt problemer andre steder i landet. Skedsmo kommune hadde selv omtalt dette i et følgebrev til hovedrapporten: *«Bygging på og inntil gamle deponi er gjort flere plasser rundt om i landet, basert på en kunnskap om at dette kan gjøres på en forsvarlig måte.»*

Vi ba Skedsmo dokumentere påstanden med konkrete eksempler, men fikk til svar at det kunne vi finne selv ved enkle nettsøk. Men Google-søket ga svært få eksempler. Vi kontaktet derfor alle landets fylkesmenn og spurte om de kjente til deponiproblemer knyttet til boliger. De henviste oss til kommunene. Å kontakte alle landets kommuner ville være en omfattende jobb.

Likevel ga svarene fra fylkesmennene to innspill som hjalp oss videre. Fylkesmannen i Rogaland nevnte at det gamle deponiet i Sandnes satte begrensninger for videre bruk av området. Denne tråden plukket vi opp tre måneder senere, og resulterte i flere [saker om boligprosjektet «Varatunparken»](#).

Fylkesmannen i Nordland gjorde oss oppmerksom på Miljødirektoratets database hvor alle former for forurenset grunn er registrert. Databasen skulle vise seg avgjørende i den nasjonale kartleggingen.

I databasen har alle registreringer hver sin unike ID. Hver lokasjon er spesifisert med forurensningsgrad, utstrekning (hvis den er kjent), type forurensning (hvis undersøkt) og hvem som fører tilsyn. Blant de 5.600 oppføringene i databasen, er det rundt 2.100 nedlagte deponier, både kommunale og private. Det var her vi fant informasjonen som ledet til avsløringen vi omtaler i kapittel 11.

Ettersom viutstrekningen til de fleste deponiene var synlig

Når vi zoomet langt nok inn på kartet, så vi snirklete grenselinjer. Dette tolket vi til å indikere presise deponigrenser. Vi forventet rettere linjer dersom utstrekningen var omtrentlig. Dermed definerte vi følgende hypotese: *«Vi tror det er mulig å finne ut hvor mange som bor på eller ved et gammelt søppeldeponi i Norge.»*

Kronglete vei

Vi kontaktet først en rekke fagmiljøer for å sjekke om noen tidligere hadde regnet på dette. Miljødirektoratet og Kartverket hadde ikke tall på deponinaboer. Heller ikke eksperter ved FHI, NGU eller aktører i avfallsbransjen kjente tall på dette. Ergo måtte vi trolig selv regne det ut.

Vi allierte oss med det digitale utvikler-miljøet sentralt i NRK og fikk oversendt hele databasen fra Miljødirektoratet. Den finnes [offentlig tilgjengelig på nett](#), men ved å få filene i hus kunne vi gjøre egne søk, samt legge deponiene inn i egne kart.

Vi fikk databasen oversendt i [gdb-format](#) og brukte verktøyene QGIS, PostgreSQL og CARTO for bearbeiding og visualisering.

Nå måtte vi koble deponi-informasjonen med bolig og befolkningsinformasjon. Det var en lang og kronglete prosess som vi jobbet med jevnt og trutt i to måneder.

Først vurderte vi å bruke bygningsdata fra Felles KartdataBase (FKB) som vi kunne krysse med deponikartene. Men siden vi ville blitt nødt til å jobbe enkeltvis med kommunene - noe som ville ta mye tid og gi flere feilkilder - forkastet vi denne idéen.

I stedet ba vi direktoratet om en oversikt over alle gårds- og bruksnummer som lå på deponigrunn. Vi fikk en Excel-fil med totalt 4.078 eiendommer. Denne sendte vi til Kartverket og ba dem undersøke hva slags bygninger som ligger på disse eiendommene. De klarte å koble 3632 av eiendommene til matrikkelen, og fant rundt 2.200 boligbygg. En svakhet ved denne metoden var imidlertid at deponi-grensene og eiendomsgrensene ikke nødvendigvis er samstemte. Videre var det usikkerhetsmomenter når dataene fra direktoratet ble vasket mot Kartverkets datasett, fordi deponifilen ikke hadde kommunenummer, men bare kommunenavn. Det var heller ikke tatt hensyn til kommunesammenslåing, som kunne føre til endring i matrikelnummeret.

I tillegg gjorde vi en journalistisk vurdering av funnene fra Kartverket oppimot vår opprinnelige hypotese. Selv med utgangspunkt i 2200 boliger på deponigrunn i Norge, visste vi ikke hvor mange personer som bor i disse boligene. Det var antall mennesker, ikke bygninger, vi ville vite noe om.

Hvor nærme?

Videre fortalte tallene kun hvor mange som bodde på deponigrunn. De fortalte ingenting om hvor mange som bor i nærheten av et gammelt deponi. Grunnen til at nærheten var relevant, er at deponigass kan forflytte seg under bakken. Dette er vanlig dersom det går ledninger eller rør gjennom deponiet, som i Skedsmo. For å telle boliger og innbyggere ved deponier i Norge, måtte vi definere hvor nært «i nærheten av» skulle være. Med andre ord: Innen hvilken radius rundt et deponi skulle vi telle boliger?

SNODIGE FORMER: Det gule feltet viser deponiet Varatun i Sandnes. Skjermdumpen er fra programmet Carto som vi brukte til å visualisere deponiene.

For å finne en faglig fundert radius spurte vi en rekke fagfolk. Svarene vi fikk var at gass kunne forflytte seg «langt», uten at noen tallfestet hvor langt. Vi lette videre i skriftlige kilder; konsulentrapporter og NGU-rapporter om deponier andre steder i landet. Vi leste rapporter fra nedlagte deponier som overvåkes av Fylkesmannen i Oslo og Akershus. Vi søkte også i flere akademiske kataloger på nett. En dansk geokjemiker som arbeider ved Norges Geologiske Undersøkelse tipset oss om en [omfattende undersøkelse av deponier](#)

[og risiko](#). Den var laget av danske myndigheter etter en ulykke ved en gammel fylling i Danmark, der en bolig tok fyr og to personer ble drept.

Danskene samlet data fra deponiulykker over hele verden og konkluderte med at deponigass kan bevege seg opptil 500 meter under bakken. Dette var et konkret og faglig fundert tall.

Utrekningen

Som nevnt hadde vi tolket deponi-databasens snirklete grenselinjer til å indikere presise deponigrensene. Det viste seg imidlertid at mange av deponigrensene var svært lite presise. De skraverte feltene viste som regel berørte eiendommer, og ikke deponiets faktiske utstrekning.

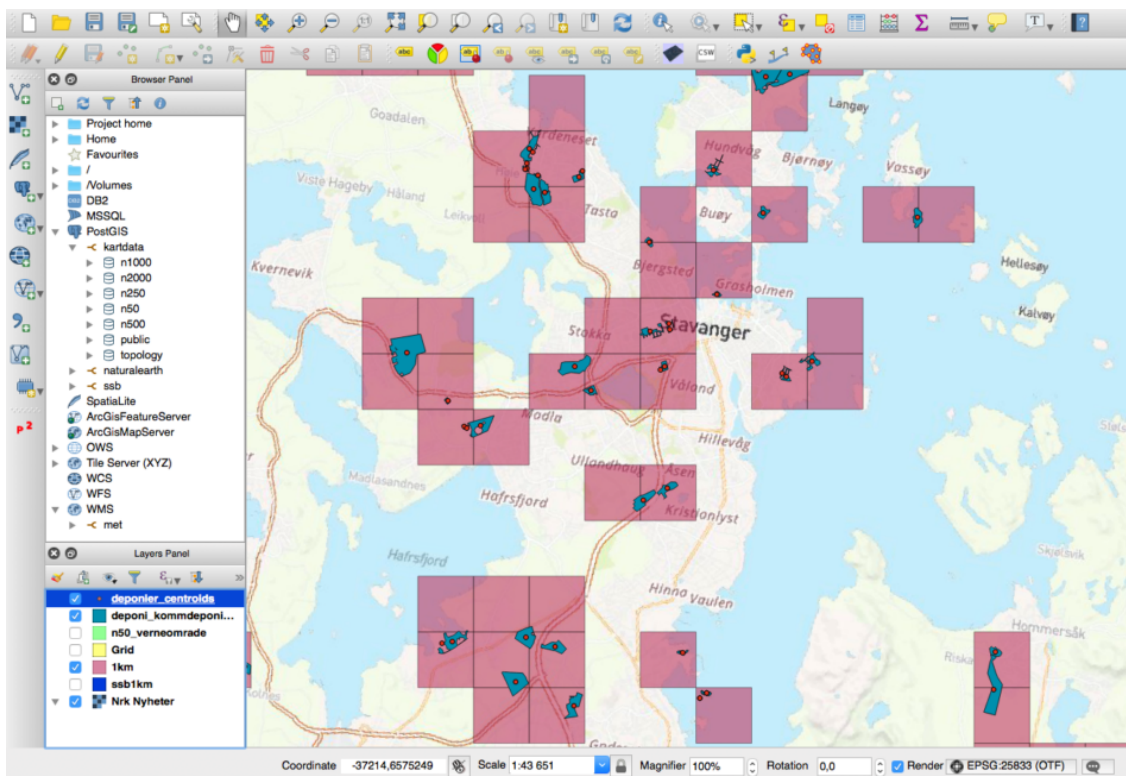
På grunn av denne usikkerheten ville det ikke være hensiktsmessig å sette en standard radius på 500 meter rundt hvert deponi. Så hvilken radius skulle vi så sette?

I 2015 publiserte NRK en sak om hvor mange norske boliger som lå i områder med høy radonfare. Her brukte man Statistisk Sentralbyrås (SSB) befolkningsrutenett. Dette viser antall boliger og hvor mange personer som bor innenfor en kartrute som er 250 meter ganger 250 meter. Diagonalt er ruten 353.55 meter. Det vil si at ved å legge SSBs befolkningsrutenett opp på Miljødirektoratets deponioversikt ville vi kun telle personer som bor maksimalt 350 meter fra et deponi. Dette var godt innenfor de 500 meterne deponigass kan forflytte seg under bakken og tok høyde for upresise deponigrensene.

Vi fikk rutenettet fra SSB som en shapefil (.shp), og la det opp på Miljødirektoratets deponioversikt. Da fikk vi følgende tall:

- 91.856 boliger ligger på eller nær ved et nedlagt deponi
- 185.304 personer bor på eller ved et nedlagt deponi

Omsider hadde vi fått svar på spørsmålene vi stilte på gravemøtet i februar.

RUTER: Ved å legge SSBs befolkningsrutenett opp på Miljødirektoratets deponikart kunne vi finne ut hvor mange som bor i nærheten av et gammelt deponi. Dette utsnittet er fra Stavanger-området.

Vi valgte kun å telle med ruter som hadde markert deponi-areal i Miljødirektoratets database. Dermed ville det i mange tilfeller bo personer i nærheten av et deponi, fordi de bodde i en «naborute», uten at disse var med i NRKs telling. Vårt tall var altså et konservativt estimat.

Presentasjonen

Sammen med nettsaken «[Her er Norges skjulte søppeldynger](#)» publiserte vi et interaktivt kart over deponiene, slik at folk kunne zoome inn og selv se hvor de ligger, og om det er bebyggelse i nærheten. Hvert deponi var klikkbart og man fikk opp deponiets unike ID-nummer, samt informasjon om hvem som var tilsynsmyndighet. ID-nummeret kunne brukes for å finne mer informasjon på direktoratets nettsider.

For å gi publikum innsyn i hvordan vi hadde arbeidet, publiserte vi en [NRK Beta-artikkel med detaljer om utregningen](#).

En av hensiktene med den nasjonale kartleggingen var å rette søkelyset mot deponiproblemer utover Skedsmo kommune. Vi ville dessuten gi publikum anledning til å undersøke om de selv bodde på eller nær et søppeldeponi.

Underveis i vår research hadde vi sett nærmere på enkelte deponier i bynære strøk; Oslo, Kristiansand, Gjøvik, Stavanger, Sandnes, Trondheim og Tromsø. Vi ba om risikoanalyser og dokumentasjon på undersøkelser og eventuelle tiltak fra kommunene/deres konsulenter. Fylkesmannen i Troms innrømmet at mye av kunnskapen deres var utdatert og annonserte en ny kartlegging i Tromsø. Dette spilte vi inn til NRK Troms, som laget to [TV-reportasjer](#).

Fylkesmannen i Rogaland hadde gjort oss oppmerksomme på det gamle deponiet i Sandnes. Vi fant planer om opptil 1000 boliger markedsført som «Varatunparken» på [Sandnes tomteselskaps nettsider](#). Da vi stilte spørsmål om hvilken risikovurdering som er gjort, fikk vi oversendt rapporten fra konsultentselskapet COWI, som slo fast at bygging ville medføre «fare for liv og helse».

Vi sendte rapporten til NRK Rogaland som laget flere saker om dette. Miljøvernforbundet tok til orde for et [nasjonalt forbud mot bygging på deponier](#). Klimadepartementet svarte med å [slå fast at det ikke bør bygges](#) på gamle fyllinger. Boligprosjektet Varatunparken er nå [satt på vent](#).

I COWI-rapporten fant vi omtalt en liste over tiltak mot deponiulykker ved deponier i Norge. **På Rommensletta, som ligger over Oslos gamle deponi, er det satt opp skilt som forbyr grilling og åpen ild, etter en eksplosjon i 1993.** Dette brukte vi i en sak om at det er hele [250 deponier i Oslo og Akershus](#), hvorav 21 overvåkes særskilt av Fylkesmannen av sikkerhets- og miljøhensyn.

14: Sammendrag og konsekvenser

NRK Østlandssendingen har avdekket hvilke problemer som kan oppstå når man tillater boligbygging på eller ved gamle søppeldynger.

I sakene har vi avdekket hvordan Skedsmo kommune ignorerte advarslene fra sin egen kommunelege og hvordan flere hundre innbyggere nå sliter med ettervirkningene. En del av problemene kunne vært unngått dersom boligkjøperne hadde fått informasjon om fyllingen, noe de ikke fikk.

Videre har vi kartlagt hvor utbredt det er med boliger på gamle fyllinger, samtidig som våre saker kan føre til en innskjerping av reglene.

Våre metoder har spent fra bruk av syn og luktesans, til avansert datajournalistikk. Mye tid i felt har vært nødvendig både for å forstå og dokumentere problemene. I tillegg har arkivbesøk, rapport-analyser, ekspert-intervjuer, registersøk, innsyn i historisk korrespondanse og oppsporing av tidligere ansatte og politikere vært viktige metoder.

Problemene ved det nedlagte søppeldeponiet i Skedsmo har fått stor oppmerksomhet og skapt debatt. Politikere, helsemyndigheter, miljø- og interesseorganisasjoner har engasjert seg. De kritikkverdige forhold vi har påvist har fått en rekke konsekvenser:

- 30 boligeiere i Nitteberg Hage i Skedsmo krever boligkjøpet hevet. En prøvesak ligger til behandling hos Forliksrådet. 15 andre boligeiere har gått til søksmål mot Skedsmo kommune med krav om utkjøp. Ytterligere 22 boligeiere blir kjøpt ut av Skedsmo kommune fordi leilighetene deres er ubeboelige.
- Stortinget [behandler nå et representantforslag](#) om nasjonal kartlegging av gamle deponier, med nye nasjonale retningslinjer. Forslaget referer gjennomgående til NRKs kartlegging og funn. Det skal etter planen stemmes over 31. januar 2019.
- Folkehelseinstituttet revurderer sine generelle helseråd om boliger på deponier.
- Det gjennomføres en kartlegging av helseproblemene blant deponinaboer i Skedsmo i samarbeid med Helsedirektoratet.
- Klima- og miljødepartementet har slått fast at det ikke bør bygges på gamle deponier.
- [Klima- og miljødepartementet har pålagt Miljødirektoratet](#) å undersøke hvordan de kan forbedre og forenkle sin veiledning til kommunene på deponiområdet.
- Politiet etterforsker Skedsmo kommune for miljøkriminalitet.
- Kommunen har vedtatt å bruke to år på å løse problemene ved deponiet, blant annet ved å legge om rør og ledningsnett. De skal også stoppe giftlekkasjene til vassdraget.
- Fylkesmannen behandler en lovlighetsklage på Skedsmo kommunestyrets vedtak fra mai 2018.
- Sandnes kommune har lagt på is planer om å bygge opptil 1000 boliger på det tidligere deponiet Varatun.
- Fylkesmannen i Troms og Finnmark skal gjennomføre en ny kartlegging av gamle deponier.

Vedlegg 1: Oversikt over alle NRKs saker om deponiet

DATO	SAK
12.01.2017	Søppelgass tvinger familie til å flytte – NETT Søppelgass tvinger familie til å flytte – RADIO
19.01.2017	Huset til Vidar synker: Nå frykter han at gass kan sive inn – NETT Huset til Vidar synker: Nå frykter han at gass kan sive inn – TV Huset til Vidar synker: Nå frykter han at gass kan sive inn – RADIO
09.03.2017	Deponi-naboer sover dårlig – NETT Deponi-naboer sover dårlig – RADIO
10.03.2017	Helsesjef advarte mot gassproblemene – TV Helsesjef advarte mot gassproblemene – RADIO Helsesjef advarte mot gassproblemene – NETT
19.06.2017	Frykter at flere hus må rives – NETT Frykter at flere hus må rives – RADIO
16.11.2017	Boligfelt bygget på gammel søppelfylling – NETT Boligfelt bygget på gammel søppelfylling – TV Boligfelt bygget på gammel søppelfylling – RADIO
21.12.2017	Par måtte flytte ut etter gassfunn – NETT Par måtte flytte ut etter gassfunn - RADIO
22.12.2017	Deponi-naboer hevder de blir syke av søppelgass - RADIO Deponi-naboer hevder de blir syke av søppelgass - NETT
22.01.2018	Folkehelseinstituttet: – Vi kan ikke si at det er trygt å bo her - NETT Folkehelseinstituttet: – Vi kan ikke si at det er trygt å bo her - RADIO Folkehelseinstituttet: – Vi kan ikke si at det er trygt å bo her - TV
29.01.2018	Huskjøpere fikk ikke vite om søppelfylling - NETT Huskjøpere fikk ikke vite om søppelfylling - TV Huskjøpere fikk ikke vite om søppelfylling - RADIO
06.02.2018	Søppelgass oppdaget i nye hus - NETT Søppelgass oppdaget i nye hus - RADIO Søppelgass oppdaget i nye hus - TV
24.02.2018	Nicholas og June er fanget på søppelhaugen - NETT Nicholas og June er fanget på søppelhaugen - TV
26.02.2018	MDG vil at deponi-naboer bør kjøpes ut - RADIO
28.02.2018	Det vil ta fem år å fjerne søppelfyllingen i Skedsmo - NETT
28.02.2018	Deponi-saken diskuteres i kommunestyret - TV
07.03.2018	Mener gass i hjemmet gjør dem syke - NETT
10.03.2018	Julie (16) bor ved den gamle søppelfyllingen og våkner med hodepine hver dag - NETT
12.03.2018	Kjemikaliefabrikk fikk dumpe miljøgift i skandalefylling - NETT Kjemikaliefabrikk fikk dumpe miljøgift i skandalefylling - RADIO Kjemikaliefabrikk fikk dumpe miljøgift i skandalefylling - TV
20.03.2018	Utvider jakten på kreftfarlig søppelgass - NETT Utvider jakten på kreftfarlig søppelgass - RADIO

- 21.03.2018 [Departementet svarer Stortinget om helsesituasjonen ved deponiet](#) - RADIO
- 05.04.2018 [Kommunalminister Monica Mæland avviser innstramminger i loven](#) - NETT
- 12.04.2018 [Deponi-naboer må vente på avklaring](#) - RADIO
- 13.04.2018 [Slik skal hele boligfeltet reddes fra søppelgassen](#) - NETT
[Slik skal hele boligfeltet reddes fra søppelgassen](#) - RADIO
[Slik skal hele boligfeltet reddes fra søppelgassen](#) - TV
- 25.04.2018 [Sjøppeldyngne er økonomisk hengemyr](#) – NETT
[Sjøppeldyngne er økonomisk hengemyr](#) – RADIO
- 30.04.2018 [Nå får 150 personer beskjed om at de bor på dynga](#) - RADIO
- 07.05.2018 [Politikerne visste om faren ved å bygge på søppelomter](#) - NETT
[Politikerne visste om faren ved å bygge på søppelomter](#) - RADIO
- 08.05.2018 [Naboer vil bli kjøpt ut](#) – TV
- 08.05.2018 [Nå tyter det gift opp av bakken over søppeldeponiet](#) - NETT
- 09.05.2018 [Huseiere ved deponiet reagerer på at de må betale full eiendomsskatt](#) - RADIO
- 09.05.2018 [Huseiere blir ikke kjøpt ut av kommunen nå](#) - NETT
[Huseiere blir ikke kjøpt ut av kommunen nå](#) - TV
- 14.05.2018 [Naboer setter opp fareskilt](#) – TV
- 11.06.2018 [Her er Norges skjulte søppeldynger](#) - NETT
- 11.06.2018 [Slik kartla NRK boliger ved gamle søppelfyllinger](#) - NETT
- 11.06.2018 [Fløy gjennom luften da søppelgassen eksploderte](#) - NETT
[Fløy gjennom luften da søppelgassen eksploderte](#) - RADIO
- 12.06.2018 [1000 bustadar på gammel søppelfylling på vent](#) - NETT
[1000 bustadar på gammel søppelfylling på vent](#) - RADIO
[1000 bustadar på gammel søppelfylling på vent](#) - TV
- 12.06.2018 [250 gamle fyllinger i Oslo og Akershus - flere overvåkes](#) - TV
- 13.06.2018 [Skal kartlegge forurenset grunn i Tromsø](#) - TV
- 14.06.2018 [Vil ikke skrinlegga byggeplanar på gammel søppelfylling](#) - NETT
[Vil ikke skrinlegga byggeplanar på gammel søppelfylling](#) - RADIO
- 15.06.2018 [Vil ha nasjonal kartlegging av søppeldynger](#) - NETT
- 25.06.2018 [Vil forby boligbygging på nedlagte søppelfyllinger](#) - RADIO
- 26.06.2018 [Klima- og miljødepartementet mener det ikke bør bygges på deponier](#) - RADIO
- 13.07.2018 [Naboene til søppelfylling føler seg latterliggjort av kommuneoverlege](#) - NETT
[Naboene til søppelfylling føler seg latterliggjort av kommuneoverlege](#) - NETT
- 31.08.2018 [Forurensing fra deponi lekker ut i bekk](#) - TV
- 03.09.2018 [Gift lekker ut i naturen fra deponiet](#) - TV
- 11.09.2018 [Vil legge park på deponi](#) – TV
[Vil legge park på deponi](#) – RADIO
- 12.09.2018 [Eksplosjonsfare i kum utenfor fire leiligheter ved deponiet](#) – TV
- 17.09.2018 [Brannvesenet tar egne forholdsregler](#) - RADIO
- 15.10.2018 [NRK avslører ny giftlekkasje ved søppelfylling: – Veldig skremmende](#) - NETT
[NRK avslører ny giftlekkasje ved søppelfylling: – Veldig skremmende](#) - RADIO
[NRK avslører ny giftlekkasje ved søppelfylling: – Veldig skremmende](#) - TV
- 16.10.2018 [Bellona: – Dette er miljøkriminalitet](#) - NETT
[Bellona: – Dette er miljøkriminalitet](#) - RADIO

- 16.10.2018 [Kan ha lekket i nesten 50 år](#) – TV
- 22.10.2018 [Eksplisjonsfarlige nivåer i boden – ber kommunen kjøpe opp boliger](#) - NETT
[Eksplisjonsfarlige nivåer i boden – ber kommunen kjøpe opp boliger](#) - TV
- 23.10.2018 [Miljødirektoratet stanser gravearbeidet ved deponiet](#) - RADIO
[Miljødirektoratet stanser gravearbeidet ved deponiet](#) - TV
- 25.10.2018 [Klimaminister Elvestuen svarer Stortinget om giftlekkasje fra deponier](#) - RADIO
- 02.11.2018 [22 boligeiere kan bli kjøpt fri fra søppeldynga](#) - NETT
[22 boligeiere kan bli kjøpt fri fra søppeldynga](#) - TV
[22 boligeiere kan bli kjøpt fri fra søppeldynga](#) - RADIO
- 02.11.2018 [Deponi-naboer går rettens vei for å bli kjøpt ut](#) - NETT
- 03.11.2018 [– Dette er uskyldige mennesker som ikke skal lide økonomisk tap](#) - NETT
- 05.11.2018 [22 blir kjøpt ut, men hva med resten av boligeierne i Skedsmo?](#) - RADIO
- 05.11.2018 [Skal kjøpes ut til markedspris](#) – TV
- 09.11.2018 [Skal kartlegge helseplager blant deponi-naboer](#) - RADIO
- 10.11.2018 [Historien om det nedlagte søppeldeponiet i Skedsmo](#) - NETT
- 10.11.2018 [Skulle måle gass i Skedsmo – ble selv uvel i leiligheten](#) - NETT
[Skulle måle gass i Skedsmo – ble selv uvel i leiligheten](#) - RADIO
- 29.11.2018 [Utkjøp av deponi-naboer kan ta opptil et år](#) - RADIO
[Utkjøp av deponi-naboer kan ta opptil et år](#) - TV
- 2017-2018 [Mange korte nyhetsmeldinger er publisert på nett som "siste nytt"](#) - NETT